

שכנים עם כנפיים

תוכנית השתלמות על יחסים עם חיות בר, בדגש על סנוניות וטסיות –
לצוותי הוראה ביבנה

מאת ד"ר אריאל צבל, [מכון אדם וחיה](mailto:swallows@haai.org.il), swallows@haai.org.il

תיאור כללי

1. התוכנית מחויבת לשמירה על כללי אתיקה מחמירים במפגש עם חיות: ללא לכידה, ללא הפרעה, ללא שימוש בחיות שביות, ללא פגיעה אחרת וללא עידוד פגיעה בחיות כלשהן.
2. הדרכת הילדים השוטפת בכל ביי"ס תיעשה בידי צוות ביה"ס.
3. התוכנית תתפרש על פני כל שנת הלימודים, בהיקף שעות גמיש לפי החלטת צוות ביה"ס.
4. הפעילות השוטפת תתקיים בכיתות ובחצר ביה"ס, והתלמידים גם יתבקשו לעשות מטלות אישיות בסביבת ביתם.
5. התכנים בתוכנית המפורטת למטה יוצגו (בפני צוות מוסד יחיד או כמיזם עירוני) בידי מדריכים מומחים, חיצוניים לביה"ס; מערכי השיעור בכל ביי"ס יעוצבו בידי צוות ביה"ס.
6. בכל ביי"ס, צוות ביה"ס יעבוד בליווי מדריכים שיקבלו מביה"ס שכר על עבודת ההדרכה; הליווי יכלול 7 מפגשים מודרכים בני 2-3 שעות כל אחד, בתוספת ליווי מקוון.
7. כל תלמיד המשתתף בתוכנית יצטרך להצטייד במשקפת.
8. רצויה מעורבות הורים בתהליך הלמידה.
9. רכז התוכנית: אריאל צבל; חלק מהשיעורים יתקיימו בנוכחות הרכז; עבודת הריכוז תיעשה במימון מכון אדם וחיה (ללא עלות נוספת לביה"ס).
10. התוכנית כוללת שלושה מפגשים מקוונים בני שעה וחצי (במוסד יחיד או במיזם עירוני).

הנושאים

1. היכרות עם חיות בסביבה הקרובה: על מי מדברים? לפני הכול: לצפות בלי לפגוע! אין חיות רעות, יש חיות עם תדמית רעה; תדמית רעה – והמציאות; תדמית רעה דווקא לסנוניות ולטסיות!?
2. לקראת עונת הקינון: אילו ציפורים עשויות לקנן בסביבת המגורים שלנו? ציפורים מקננות בסביבת המגורים: עצים ושיחים, גומחות וחורים, קרקע וגגות, קירות ותקרות; סיכום אפשרויות סיוע לציפורים לקנן בסביבת המגורים; מפגש אורח עם מנהל מיזם 'בית חם לסנוניות בשוהם'.
3. עונת הקינון: איך לעזור לסנוניות ולטסיות מקננות? מפת דרכים: א. כישורי חיים (שכנות טובה, גישור, הסברה ופעולה פוליטית); ב. תחומים הומניים (אתיקה, סנוניות בתרבות ויצירה על סנוניות); ג. מדעים (חיפוש מקורות, עיבוד נתונים, עידוד קינון בבית-הספר).

מטרות

1. פיתוח התעניינות בחיות וחיבור רגשי אליהן, וטיפול אחריות קהילתית כלפיהן.
2. הכרת חיות, ובפרט ציפורי בר, הנמצאות באזור המגורים של הילדים.
3. הבנת ההשפעה האנושית על מצבן של חיות בסביבה הקרובה.
4. הכרה ותרגול של פעילות מומלצת למיתון קונפליקטים בעניין קינים וריכוז לינה של סנוניות וטסיות בדרום יבנה.
5. השפעה על הקהילה: הנחלת ערכים של דו-קיום עם חיות בר, ובפרט עם סנוניות וטסיות באזור בית-הספר.

תוצרים

1. סיכום קבוצתי של מצב החיות המאכלסות את סביבת ביה"ס, על בסיס תצפיות אישיות.
2. סיכום קבוצתי של הקונפליקטים בין בני-האדם לחיות בסביבת ביה"ס, על בסיס תצפיות ותקשורת אישית.
3. מאגר מקוון וזמין לכלל תלמידי ביה"ס של הממצאים האישיים והקבוצתיים, כתשתית למיזם רב-שנתי.
4. תוכנית פעילות למיתון קונפליקטים נבחרים בין בני-אדם לחיות בסביבת המגורים הקרובה של כל תלמיד: תכנון וביצוע. עדיפות לטיפול בקונפליקט בעניין קינים וריכוז לינה של סנוניות וטסיות.
5. אירוע מסכם: הצגת תוצרי המיזם בפני כל קהילת ביה"ס והסביבה, בצורת דגם של שכונת המגורים המורכב מהתוכניות השונות. התוכנית מתאימה לאירוע מקומי או עירוני.
6. לצוות ביה"ס – כלי עבודה להוראה בתחומים הבאים: טבע עירוני, צפייה בציפורים ופתרון קונפליקטים עם חיות בר.

תוכנית העבודה

חלק 1: היכרות עם חיות בסביבה הקרובה (ספטמבר-נובמבר)

1. מדוע כדאי לחיות בשלום עם שכנים בעלי כנפיים או זנב? יחסים חבריים, יחסי שכנות, בריאות אקולוגית ועושר סביבתי.
2. איך לצפות בלי לפגוע? שמירת מרחק מחיות, הימנעות מהרס סביבתן הקרובה, הימנעות מחשיפת חיות לאויביהן (על ארבע או על שתיים), שימוש במשקפת.
3. אין חיות רעות: כל החיות הן שכנות שראוי להתחשב בהן, גם אם מדובר בחיות שאינן חיות בר מקומיות, בחיות שמתרבות מהר או בחיות הגורמות לנו אי-נוחות.
4. מבוא לזיהוי בשטח: אנטומיה חיצונית, שימוש במגדיר, אתרי אינטרנט, אפליקציות.
5. איך מתעדים את מה שרואים? כתיבה, צילום, איור וארגון הנתונים.
6. הכרת שירותי חירום המסייעים לחיות במצוקה.
7. שיתוף הורים: עוד זוגות עיניים ואוזניים לצפייה בחיות בסביבת המגורים של התלמיד.
8. תוצר: תמונת מצב של חיות באזור המגורים בסתיו-חורף.
9. שני מפגשי הדרכה לצוות ההוראה: ספטמבר, אוקטובר.

חלק 2: לקראת עונת הקינון (דצמבר-פברואר)

1. אילו ציפורים צפויות לקנן בסביבת המגורים שלי? (דגש על סנוניות וטסיות).
2. מדוע מינים מסוימים אינם מקננים בסביבת מגוריי? מחסור בצמחייה, גינון יתר, בנייה צחיחה, הפרעת אדם וחיות בית.
3. איך ציפורים משתמשות במבנים מעשי ידי אדם כמקום לבניית קן?
4. איך אפשר לספק לציפורים שבאזור מגוריי תנאים הולמים לקינון – בצמחייה, במבנים ועל הקרקע?
5. באילו מקרים מוצדקת התערבות למניעת קינון, ואיך ראוי לעשות זאת?
6. מה לא כדאי לעשות כשמנסים לטפל בקונפליקט בין אנשים לחיות, ומתי מוטב להימנע כליל מהתערבות?
7. שיתוף הורים: בהסברה לשכנים או בפעולה פיזית לטובת קינון ציפורים.

8. תוצר: תוכנית פעולה להגנה על ציפורים מקננות – הסברה/פעולה (עדיפות להסברה בנושא קינון סנוניות וטסיות).
9. שלושה מפגשי הדרכה לצוות ההוראה: דצמבר, ינואר, פברואר.

חלק 3: עונת הקינון (מרץ-מאי)

1. איך לעקוב אחר קינון בלי לפגוע בציפורים?
2. אילו ציפורים מקננות בסביבת המגורים שלי?
3. אילו פרטים חשוב לתעד בעונת הקינון?
4. אילו קונפליקטים בין אנשים לציפורים הופיעו בסביבת המגורים שלי?
5. איך לפעול בניסיון למתן קונפליקט אדם-ציפור שמתחולל כעת בסביבת המגורים שלי?
6. התמודדות רגשית עם קינים שנהרסו וחיות שנפגעו.
7. שיתוף הורים: בהסברה לשכנים או בפעולה פיזית לטובת קינון ציפורים.
8. תוצרים: א) תמונת מצב של קינון ציפורים באזור המגורים; ב) הסברה/פעולה (עדיפות להסברה) בניסיון לפתור קונפליקט אדם-ציפור באזור המגורים.
9. שני מפגשי הדרכה לצוות ההוראה: מרץ, אפריל.

חלק 4: היכרות עם הדור הבא וסיכום (יוני)

1. אילו משפחות ציפורים הופיעו באזור המגורים שלי?
2. איתור ציפורים מקננות לעומת איתור משפחות לאחר הפריחה.
3. מחשבות מסכמות: האם יכולתי לעזור יותר לציפורים האלה להצליח בקינון? ומה אעשה בשנה הבאה?
4. אירוע מסכם: הקמת דגם סמלי של שכונת המגורים (ובאירוע עירוני – העיר) המורכב מהתצפיות השונות בחיות, מתיאורי מקרים בעייתיים במפגשי חיה-אדם בשטח, מהתוכניות השונות להתערבות לשם מיתון קונפליקטים, ומדיווחים על התערבות. הדגם מוצג באירוע בפני כל קהילת ביה"ס והסביבה; המוזמנים כוללים תושבים ועסקים באזור הנסקר, ונציגי העירייה.